

Sonja Lapatanov

Mundo Maya

Mistični svet mudrosti, tajni, zagonetki i legendi

DERETA
2012.
Beograd

Knjigu posvećujem roditeljima Johani Maria Haimke i
Nikolaju Petroviču Lapatanovu, koji su mi prvi otkrili
čari putovanja, i svom vernom Valdiki.

Predgovor

**PROZOR SA POGLEDOM U
BUDUĆNOST**

Susret sa „Mundo Maja“ (Mundo Maya) jeste razotkrivanje mističnog sveta sačinjenog od mudrosti, zagonetaka, tajni i legendi. Od lepote, čarolija, bogatstva boja, tradicije i nekadašnjeg sjaja jedne od najznačajnijih i najbriljantnijih civilizacija u istoriji čovečanstva, često mi je zastajao dah.

Pre više hiljada godina Maje su vladale prostorom koji danas obuhvata teritoriju jugoistočnog Meksika, Belizea, Gvatemale, Hondurasa i El Salvadora.

Kao autentični stanovnici Centralne Amerike, Maje su razvile jednu od najnaprednijih civilizacija u zapadnoj hemisferi pre dolaska Španaca. Bili su darovite arhitekthe, matematičari i astronomi, koristili su nulu mnogo pre nego što je ušla u upotrebu u Evropi, nacrtali su kartu neba, osmislili kalendar komplikovaniji od ovog koji danas koristimo i ostavili za sobom umetnička dela neprocenjive vrednosti. Svoje monumentalne piramide i hramove gradili su bez upotrebe metalnog oruđa, stoke za vuču i bez točka! Na vrhuncu svoje moći, Maje su razvile jaku trgovačku mrežu na ogromnom području Mezoamerike – od centralnog Meksika pa sve do Kostarike. Roba kojom se najviše trgovalo uključivala je kakao, so i opsidijan. Iako su spomenici kulture najveća turistička atrakcija u „Mundo Maja“, ništa manje vredni nisu ni dramatično lepi predeli, bogata flora i fauna, kultura i tradicija Indijanaca, kolonijalni gradovi i letovališta na Pacifiku i Karipskom moru.

Istorija

Istorija civilizacije Maja deli se na tri perioda.

Preklasični period:

– rani (3000. g. p. n. e. do 900. g. p. n. e.); posle arhaičnog perioda dolazi do osnivanja prvih naseobina i razvoja agrara u majanskim područjima;

– srednji (900. g. p. n. e. do 400. g. p. n. e.); u ovom periodu dolazi do kontinuiranog naseljavanja majanskog područja, grade se hramovi i gradovi, između kojih se razvija trgovina;

– kasni (400. g. p. n. e. do 250. g. n. e.); porast broja stanovnika i stvaranje velikih majanskih centara dovode do formiranja vladajuće elite.

Klasični period:

– rani (250. g. do 600. g.); dolazi do širenja urbanih centara, razvijaju se carstva sastavljena od mnoštva gradova država i agrarna carstva sa centrima u gradovima;

– kasni (600. g. do 900. g.); period u kome je majanska kultura doživela apsolutni procvat, a zatim i zenit;

– kolaps (posle 900. g.); napuštanje majanskih centara u unutrašnjosti zemlje za koje postoje različita tumačenja od kojih se izdvajaju dva modela:

- ekološki: klimatske promene, ispošćena zemlja, erozija tla, suše...

- neekološki: invazije, ratovi, katastrofe, epidemije...

Postklasični period:

– (900. g. do 1511. g.); manje grupe Maja koje su preživjele kolaps klasičnog perioda nastavljaju da se razvijaju sve do dolaska Španaca, i dalje sve do konačnog pada poslednje majanske države oko jezera Peten Ica (1697);

– kolonijalni period – konkista (1511. g. do 1697. g.).

Maje su vekovima intrigirale naučnike, eksperte, arheologe, avanturiste, običan svet i putnike, motivišući ih da otkriju i saznaju stvarnu istinu o njihovom poreklu, ali i o nestanku jedne od najintrigantnijih civilizacija u istoriji čovečanstva. Mada je mnogo toga otkriveno, pod velom tajne se još uvek kriju mnoga pitanja i odgovori. Postoje mnoge pretpostavke o tome odakle Maje potiču, a jedna u koju se sve više veruje jeste da vode poreklo od mongolskih plemena koja su preko prevlake (danas se tu nalazi Beringov moreuz) iz Azije prešla na Aljasku, a zatim preko Severne Amerike stigla do područja na kome su zasnovala svoju civilizaciju. Ove migracije događale su se pre trideset do sedamdeset hiljada godina.

Civilizacija Maja bila je pod uticajem religije i kulture Olmeka, koju nazivaju „majkom kultura“ svih ostalih naroda u Centralnoj Americi. Uspon civilizacije Maja vezuje se za 250. godinu nove ere. Urbana kultura Maja posebno je cvetala do 900. godine nove ere, a njen napredak je bio vidan na mnogim mestima, sve do dolaska španskih osvajača, početkom XVI veka. Za vreme tih 650 godina, velelepna, monumentalna arhitektura Maja dostiže svoj zenit. Civilizacija Maja imala je tada preko četrdeset gradova koji su se nalazili na teritoriji današnjeg Meksika, Gvatemale i severnog Belizea. Na vrhuncu tog perioda, broj stanovnika dostigao je dva miliona, od čega je većina živela na teritoriji današnje Gvatemale. Maje su živеле u višeslojnom društvu vladara, aristokrata, birokrata, umetnika, sveštenika, ratnika, zanatlija, radnika i zemljoradnika. Dok su gradovi uglavnom služili kao ceremonijalni centri, većina

stanovnika živela je oko gradova, u ruralnim sredinama, i bavila se agrarom. Najznačajnije građevine u centrima bile su piramide, hramovi i palate koje su pripadale vladarima.

Ništa manje intrigantan nije ni nestanak civilizacije Maja. Hiljadama godina su Maje bile izaslanici kosmičkog znanja. Širile su univerzalnu filozofiju koja je učila da ljudsko telo pripada Zemlji, a ljudski duh kosmosu. U tome se krije neprolaznost civilizacijskih vrednosti Maja i razlog interesovanja mnogih učenih i običnih ljudi za davno napuštene gradove i kolaps čitave jedne civilizacije. U optičaju su različite mogućnosti i pretpostavke, ali zvanična verzija još ne postoji. Posle 900. godine nove ere, za kulturu Maja počinje dramatični period i kolaps koji dovodi do napuštanja većine gradova, za šta postoje mnoga tumačenja, između ostalih da uzrok leži u ratovima zbog kojih su zamrli trgovački putevi. Pominju se ekološki i neekološki uzroci, ali i sumnjičavost i nepoverljivost ljudi prema vladarima, koje su smatrali bogovima a koji nisu uspevali da donesu očekivane pobede u ratovima niti da obezbede preko potrebnu kišu u sušnim periodima.

Napušteni su veliki gradovi na jugu, ali gradovi na poluostrvu Jukatan, kao što su Čičen Ica, Ušmal i Majapan, nastavili su da napreduju i tokom ranog postklasičnog perioda. Međutim, kada su Španaci pristigli početkom XVI veka, većina Maja već je živela u selima i bavila se agrarom.

Preostale Maje Španci su pokorili i pokatoličili. Potomci tog naroda danas žive u južnom Meksiku, Gvatemali i Belizeu, Hondurasu i El Salvadoru, gde upražnjavaju svoju religiju, koju je katolička crkva spojila sa majanskom kosmologijom, božanstvima i kućnim ritualima.

Kultura

Maje su imale visokorazvijenu kulturu, kojoj je pripadao i jezik pisan hijeroglifima. Majanski hijeroglifi pronađeni su na kamenim spomenicima, na komadima kostiju, na grnčariji i u Kodeksima pisanim ideografskim rukopisom na posebnom „hun“ papiru napravljenom od kore fikusa. Teme Kodeksa bile su: religija, rituali, astronomija, astrologija, proročanstva i proricanja, kao i agrarni i kalendarski ciklusi. Uz njihovu pomoć, sveštenici su obavljali verske obrede, tumačili su prirodne fenomene i božansku silu. Ovi Kodeksi su najvažniji i najvredniji izvori informacija o majanskoj civilizaciji. Mnoge od njih uništili su Španci zbog njihovog paganskog religioznog sadržaja, ali, na sreću, tri najvažnija Kodeksa su sačuvana. Prema imenima gradova u kojima se čuvaju, nazvani su:

– Madridski kodeks, koji se bavi različitim temama: od astronomije, religije, agrarnih ciklusa, istorije, do proročanstava, i svima im je zajedničko da je sadržaj uvek povezan sa spiritualnim svetom. Iz ovog Kodeksa se saznalo da je strašna kataklizma u davnoj prošlosti uništila veliko ostrvo Atlantidu u Atlantiku. Kodeks opisuje i meteore koji su pali iz kosmosa označavajući kraj naprednoj civilizaciji iz davnina.

– Pariski kodeks bavi se: božanstvima i ceremonijama, ritualima i proročanstvima, almanasima budućnosti i zodijačkim predviđanjima.

– Drezdenski kodeks ključ je za dešifrovanje hijeroglifa i to je najpoznatija i najlepša knjiga Maja. Bavi se astronomijom,

zatim proročanstvima, astronomskim i astrološkim tabelama, opisom pomračenja planete Venere, projekcijama ostalih planeta Sunčevog sistema i Meseca, a jedna stranica posvećena je drevnom potopu i nestanku prošlih civilizacija. Pominju se još i Grolier i Praški kodeks, a postoje i tekstovi koji su sa majanskih hijeroglifa prevedeni na latinično pismo, kao što je „Čilam Balam“ i „Ritual Bakaba“ i, verovatno najpopularniji među njima, „Popol Vuh“, pisan na kuiče jeziku Maja iz gorja, koji je na španski preveo jedan sveštenik. Tekst govori o mitologiji i kosmologiji iz postklasičnog perioda Maja sa prostora Gvatemale, o uticaju iz centralnog Meksika, o stvaranju čoveka, o aktivnostima bogova, o poreklu i istoriji Kuiče naroda i o hronologiji njihovih vladara sve do 1550. godine.

Gvatemala. Lokalitet Tikal.

Gvatemala. Jezero Atitlan. Tzutuhil indijanke.

Gvatemala. Džungla Peten i piramide Tikala.

Belize Siti. Autobuska stanica.